

**СЪВПАДЕНИЕ НА ФОРМИТЕ НА
ИНДИКАТИВНИЯ ПЕРФЕКТ И
КОНКЛУЗИВНИЯ АОРИСТ
В СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК**

Михаела Москова, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Българската евиденциална система

- Откроява се сред езиците с граматикализирана евиденциалност с богатството си на форми: индикатив, конклузив, ренаратив и дубитатив, които имат форми за 9-те времена в актив и пасив.
- Поради различни особености на историческия развой на евиденциалната глаголна категория в българския език в нея днес се наблюдават формални съвпадения, от които за настоящата работа интерес представлява само съвпадението на формите на индикативния перфект и конклузивния аорист.

Обект, предмет и цел

- **Обект** – формите на индикативния перфект и конклузивния аорист.
- **Предмет** – съвпадението на формите на индикативния перфект и конклузивния аорист.
- **Цели** – изясняването на статуса на омонимията на формите на индикативния перфект и на конклузивния аорист, която може да получи самостоятелен термин поради своята значимост и специфика.
- **Задачи** – да се определи дали във всички случаи е възможно чрез контекста омонимните форми да бъдат оразличени.

Мястото на конклузивния аорист и индикативния перфект в евиденциалната глаголна категория

	Индикатив	Конклузив
Сегашно време	ходи	е ходел
Имперфект	ходеше	
Аорист	ходи	е ходил
Перфект	е ходил	е бил ходил
Плусквам-перфект	беше ходил	
Бъдеще време	ще ходи	щял е да ходи
Бъдеще в миналото	щеше да ходи	
Бъдеще предварително	ще е ходил	щял е да е ходил
Бъдеще предварително в миналото	щеше да е ходил	

Причини за съвпадението на формите на индикативния перфект и конклузивния аорист

- Георги Герджиков намира причината в историческия развой на категорията. Ученият смята, че евиденциалността, която той назовава *модус на изказването на действието*, възниква в българския език чрез транспозиция на перфекта в полето на аориста за целите на нарацията, което изгражда противопоставянето по признака опосредстваност.
- Опосредстваните форми в този етап според Герджиков са изразявали семантиката както на ренаратива, така и на конклузива (това състояние на системата е наследено в съвременната система за формите в 1 л. и 2 л. ед.ч. и мн.ч., където конклузивът и ренаративът формално съвпадат).

Причини за съвпадението на формите на индикативния перфект и конклузивния аорист - 2

- Постепенно опозицията *опосредстваност* – *неопосредстваност* обхваща и плана на неминалото, т.е. създават се форми за сегашно време и за бъдещите времена, и всички времена от плана на миналото. Така се създава един опосредстван модус/евиденциал.
- На следващия етап от процеса на граматикализацията на категорията евиденциалност признакът *опосредстваност* се разделя според Г. Герджиков на два диференциални признака: *субективност* и *преизказност*, което увеличава броя на грамемите експоненциално и системата придобива съвременния си вид.

Причини за съвпадението на формите на индикативния перфект и конклузивния аорист - 3

- В съвременното състояние на категорията остават последиците от първоначалния тласък на граматикализацията чрез транспозиция на перфекта в полето на аориста, т.е. остава съвпадението на формите на индикативния перфект и конклузивния аорист.
- Поради спецификата на причината за тази вътрешнолексемна омонимия – транспозиция на една темпорална форма в полето на друга, а и поради факта, че едни и същи форми (чел съм, чел си, чел е, чели сме, чели сте, чели са) участват в две частни евиденциални парадигми, Г. Герджиков предпочита отделен термин за омонимичните индикативен перфект и конклузивен аорист, а именно **бипартиципиални форми**, или още – **бипартиципанти**.

Правила за проверка на бипартиципиалните форми

- Г. Герджиков указва следното правило за проверка: ако формата може да се замени с форма за друго време на конклузива без особена промяна в смисъла, става въпрос за конклузив, ако не – за перфект.
- Според Р. Ницолова значението на съвременния перфект, при омонимия с конклузивния аорист, доста се е стеснило и днес означава свидетелски действия в 1 л. при съвпадение на глаголния субект и говорещия или пък показва, че говорещият е бил свидетел на действието при глаголна форма, която не е в 1 л. **В тази работа нейното виждане се възприема като критерий за разграничаване на индикативния перфект.**

Разграничаването на конклузивния аорист от индикативния перфект в текста

– **Явно** е диабетичка и **са** ѝ **свършили** лекарствата. **Изпаднала е** в кома. Ако не я бяхте намерили тогава, **щяла е да умре** до няколко часа.

– Но ще се оправи, нали?

– Да. Сега си почива.

Саймън въздъхна с облекчение. След всичко, което се беше случило през нощта, тази новина беше добре дошла.

Примерът е от Български национален корпус

Разграничаването на конклузивния аорист от индикативния перфект в текста - 2

– Следващият му план **се е зародил**, когато градът за първи път **се е завърнал** в истинския свят. Дябло **е видял** възможност ордите му да нахлуят и да се разпръснат необезпокоявани. Обаче за целта му била необходима кръв. Освен това Юрис Кан вече е бил премахнал всички магьосници и е нямало кой да му помогне. Пристигането на твоя отряд му **е осигурило** липсващите неща.

– Но вие ме спасихте и го спряхте.

Примерът е от Български национален корпус

Разграничаването на конклузивния аорист от индикативния перфект в текста - 3

- *Какви са новините за щита? – попита най-сетне Гил тас.*
- *Разговарях с един от бързоходците, който го **е видял** да пада, но когато **е направил** опит да се свърже с Алхана, тя вече **е била навлязла** в Силванести. Това не ме учудва. Алхана отдавна искаше да пресече границата.*

Примерът е от Български национален корпус

Разграничаването на конклузивния аорист от индикативния перфект в текста - 4

Следя от години класацията на “Икономист”, тя се прави професионално и работи с надеждни критерии. Изненадващото изкачване на България пред други източноевропейски държави поставя въпроса дали всички ние сме в прогрес или те са в регрес. **Според мен са се случили** и двете - България **е напреднала**, макар и скромно, и същевременно **се е влошило** качеството на демокрацията в Полша, Хърватия и особено видимо в Унгария и Румъния. Фактът, че в период на регрес ние удържаме позициите си, е повод за умерена гордост.

В www.24chasa.bg

Разграничаването на конклузивния аорист от индикативния перфект в текста - 5

По техни данни страната ни **е получила** информация от партньорски служби, че Федотов вероятно **е пребивавал** на територията на България. Партньорските служби **са поискали** справка за влизането в страната и престоя на Федотов. Проверката вероятно е правена през миналата година след сигнал, постъпил в България от Великобритания. Искането **е било** заради случая „Скрипал“, допълниха източници, пожелали анонимност.

В www.svobodnaevropa.bg

Разграничаването на конклузивния аорист от индикативния перфект в текста - 6

- – Е, да. Преди да избягат, НКВД **са разстреляли** три хиляди души в затворите. Освен това всички украински и галицийски националисти **са излезли** от горите, един Бог знае къде **са се криели**, и малко са изнервени.

Джонатан Лител, "Доброжелателните"

- Изгледах я удивен: за първи път от десетте години, през които я срещах, си давах сметка, че **е била** жена и че в известен смисъл е още такава, че един мъж **е могъл** да изпита желание към това набито, трътлесто същество от рода земноводни.

Мишел Уелбек, "Подчинение"

Изводи

- В рамките на емпиричния материал, събран и обработен за целите на доклада, се наблюдават примери с типични употреби на конклузива – формите са в 3 л. ед. и мн. число при несвидетелска позиция на говорещия.
- В преобладаващите случаи комбинацията от възприетия в тази работа критерий за оразличаване на индикативния перфект на Р. Ницолова и критерия на Г. Герджиков са разкриване на конклузивни форми дава достатъчно основание бипартиципиалните форми да бъдат класифицирани.

БЛАГОДАРЯ ЗА ВНИМАНИЕТО!